

Bakó Botond

A 150 éves nagyenyedi tanítóképző

I. A tanítóképzés csirái

2003 májusában a 380 éve akadémiai rangra emelt Bethlen Kollégium 150 éves iskoláját, az enyedi tanítóképző megalakulását (1853) ünnepeljük. Ez az intézmény másfél évszázada, kisebb megszakításokkal ugyan, de valósággal ontja magából a hivatásukra és a népszolgálatra egyaránt felkészített tanítókat.

A nagy múltú fejedelmi Kollégium története sokfelé ágazik. Az ágak azonban mindig a törzsből indulnak ki, és a gyökerekből táplálkoznak. A tanítóképzés egyik legfiatalabb és legszebb ága e hosszú történetnek. Hamar a főágak közé erősödik, de éltető erejét mindig a törzstől és a gyökerektől, vagyis a nagy hagyományú skolától kapta. Az 1848–49-es enyedi pusztulás és tiltások utáni újrakezdés lelkes és nemes munkájából fakad. A mai napig szolgálja a kisebbségi, kiemelten a szórvány magyarság megmaradását.

A tanítói foglalkozás iránti igény jóval az intézményes tanítóképzés kialakulása előtt megjelent, és egyre fokozódott. 1680-tól a Kollégium első évszázadában az ún. Matricula jelzései szerint, a diáknevek mellett a kisvárosok és falusi települések rektoriái is gyakran megjelennek. Ezek a települések gyakran kértek tanítókat, vezetőket az enyedi Kollégiumtól, amellyel így közvetlen kapcsolatba kerültek.

Az Erdély nagy területére kiterjedő tanítóskodásra a tanulmányaikban valamilyen okból megrekedt, teológiai és bölcsészeti hallgatók vállalkoztak. 1768–1829 között, mintegy 66 év alatt 300 enyedi diákból lett „ludi magister” (mester) „instructor” vagy „praeceptor publicum” (köztanító). Vita Zsigmond feljegyzései szerint már a XVIII. században az enyedi Kollégiumban ún. szaktanító képzés folyik. Ajtai Abód Mihály enyedi professzor külön oktatta a leendő szaktanítókat, a „classisokat” tanító „praeceptorokat”, és úgy tűnik, hogy egy mindeddig ismeretlen módszer-tant is írt. Bizonyítható tehát, hogy ezek a hallgatók, valamiféle előképzésen estek át. 1839–40-től a Kollégiumban tanítóképző tanfolyam indul, amely csirája lehetett az addigi iskolamester-képzés helyett az intézményes oktatásnak. 1844-től rendszeresen pedagógiai jellegű tárgyakat is oktattak Pestalozzi alapján, ami fokozatos öntevékenységre nevelt. Az ún. tanítástanból maga Vajna Antal, az újjászületés ismert professzora vizsgáztatott. Az 1849. június 19-én megtartott „Közszemle” tárgyai között a Zeyk Miklós által oktatott növénytan után az ún. „tanítástan” szerepelt. Erre azok a diákok jelentkezhetek, akik köz- vagy magántanulói pályán óhajtották magukat képezni. Rövidebb hosszabb tanítóskodás után, többen, a jobb és biztosabb kereset reményében, elhagyták a pályát, előbbre léptek a társadalmi ranglétrán és gazdatisztek, udvar-bírók vagy éppen számvevő ügyvédek lettek.

Tanulmányaik, majd később tanítóskodásuk alatt növelték a Kollégium vonzáskörét, kiterjesztették gyűjtő-telepítő jellegét. Hiányos felkészültségük, pályájukat könnyen elhagyó életmódjuk bizonytalanná tette egy-egy helység, folyamatos, minőségi tanítói ellátottságát. Ezért vetődött fel az intézményes tanítóképzés bevezetésének a terve, amit rövidesen tettek követték. 1775-ben megnyitják a temesvári norma-iskola együtttest, és ezzel kezdetét veszi az intézményes tanítóképzés Erdélyben és a Partiumban. 1828-tól már működött Egerben az első magyar önálló tanítóképző, amelynek alapítólevelét Pyrker László egri érsek írja. Ennek példájára Erdélyben és a Partiumban is katolikus tanítóképzők nyíltak pl. Szatmárnémetiben (1856–57).

A Kollégiumban pedig így ért véget az a 173 éves időszak (1680–1853), amely alatt bizonyíthatóan, előképzésen és tanfolyamokon, iskolamesterek százait képezték ki a tanítói foglalkozásra.

II. Megszakítások és folytonosság

Az 1622-ben akadémiai rangra emelt, majd tönkretett gyulafehérvári kollégiumot kolozsvári ideiglenes szállásáról Apafi Mihály erdélyi fejedelem 1662-ben Nagyenyedre költözteti. Tettével nem új iskolát hoz létre, hanem biztonságosabb helyen, birtokai középpontjában új életet lehel a csaknem elpusztított intézménybe. Mészáros István, korunk nagy iskolatörténet-írója így látja a megszakításos, de töretlen fejlődést: „ami az iskolai élet történeti folytonosságát illeti, egy iskolának egyik épületből másik épületbe való költözése (költöztetése), sőt egyik városból a másikba való települése (telepítése) nem okozta az iskola történeti folytonosságának megszakadását.

A tanításnak néhány évre (esetleg évtizedes vagy több évtizedes) időbeni szüneteltetése utáni újakezdés nem jelentette az iskola megszűnését, illetőleg egy új iskola életének a kezdetét.”

A megszűnés keserve és az újakezdés öröme és lendülete nemcsak a befogadó iskolára, hanem ún. „kapcsolatos intézetére” is jellemző. Az 1848–49-es forradalmi események pusztításai nyomán az egyházkerület képzőjét lehetetlen volt megnyitni Nagyenyeden. Ehhez járult még hozzá Wohlgemuth katonai kormányzó, császári generális rendelete: „Azon általános engedély alól, hogy az erdélyi reformátusok tanintézetekben a tanítások a legközelebbi évben megkezdődhessenek, kiveszem a nagyenyedi kollégiumot, ahol csak az elemi iskola megnyitását engedem meg.” (...) Ezért, 1851. október 12-én Salamon József teológiai tanár a kolozsvári közzsínaton a teológiai évfolyam és az „iskolaképezde” megnyitását Kolozsvárra javasolja, átmeneti intézkedésként. A javaslatban az is szerepel, hogy 2 ifjút Németországban taníttassanak, éspedig egyiket orientalistának, a másikat a tanítóképző igazgatójának képezzék ki. Ez utóbbi Gáspár János, aki később, 1858-ban az átköltöztetést irányítja Kolozsvárról Nagyenyedre, és sokáig igazgatja a képzőt. Az enyedi képző tehát nem rendeltetési helyén, hanem ideiglenesen a kolozsvári Református Kollégiumban nyílt meg 1853 januárjában. Fenntartására az újévi ajándékpenz kamatait és más gyűjtéseket használtak fel. Az enyedi Kollégium sanyarú helyzete ellenére, 2 tanár alkalmazásával komoly részt vállalt a munkában.

Ez is hozzájárult ahhoz, hogy viszonylag gyorsan napirendre került a tanítóképző Enyedre történő áthelyezésének a kérdése. Az intézmény neve, kolozsvári létezése óta, nagyenyedi Református Bethlen Kollégium Tanítóképző Intézete. Ezért is tekintjük méltán, alapítási évének az 1853-as évet, a kolozsvári 5 évet pedig az ottani Református Kollégiummal közös hagyatéknak. A Kollégium kezdi legyűrni forradalom utáni nehézségeit, és így 1858-ban a képzővel együtt visszatelepül a teológiai tanfolyam is. A fejlődést az is igazolja, hogy 1862-ben jogtanárt is választanak Enyedre, ami a sok megpróbáltatás után újból rangot ad az ősi iskolának. Az 1853-as alapítási évet véve alapul, tehát 2003-ban, 150 éves a nagyenyedi tanítóképzés. 1896-ban hosszas vita és huzavona után megtörténik a teológia végleges áttelepítése Kolozsvárra. Ezt a város és a Kollégium nagy veszteségként könyveli el. Nagy Lajos rektorprofesszor évzáró- beszédében a keserűség hangján szól a történekről: „Kollégiumunk, amely 275 éven át vala főiskola, megszűnt, mint ilyen a honfoglalás 1000 éves évfordulójának évében.”

A főiskolai jelleg megszűnésének van egyetlen pozitív utóhatása is, hiszen megnő a középfokú tanítóképzés jelentősége.” 1912-ben az intézet véglegesen integrálódik a Kollégium szervezetébe.

1917-ben Dr. Kenessey Béla ref. püspök kezdeményezésére tanítónőképző is megkezdte működését, a fiúképzőtől függetlenül A Kollégium női testvérágában első perctől a lányokat a nemes vallási érzés, a fennkölt gondolkodás és a hazafiság szellemében nevelték. 1927-ben a Kolozsvárott megtartott egyházkerületi közgyűlés felfüggeszti az udvarhelyi Kollégium Főgimnáziumának a működését. Ekkor a megüresedett helyre a nagyenyedi tanítónőképzőt helyezik át, a székely kisvárosba. Az okok között a Kollégiumban meglévő zsúfoltság, a nem kielégítő körülmények is szerepet játszottak. Itthon marad azonban az immár 74 éves fiúképző, ami ezúttal is biztosítja az intézet folytonosságát

1940–45 között a háború ellenére is működik a Kollégium, folyik a tanítóképzés. 1955-ben, a tanítóképző egyesül a gimnáziummal, megszűnik külön igazgatása és viszonylagos önállósága. Utolsó igazgatója Siposs Árpád matematikatanár volt. Ugyancsak ebben az évben ide költöztetik a zilahi tanítóképzőt. 1957-től megnyílnak az óvóképző első évfolyamai. 1963–1965 között 2 éves ún. posztliceális tanítóképzés is működik. 1956–62 között részben szünetelt a tanítóképzés Enyeden, majd 1959–63 között az óvóképző sem vesz fel újabb jelölteket, de tovább tanulnak és végeznek a felsőbb évfolyamok. 1979-ben a szülők ismételt kérése ellenére a hatóságok nem engedélyezik a felvételi vizsgát az enyedi képzőbe, Akik ragaszkodtak a képzőhöz, a tizedik osztály után Udvarhelyre jelentkezhettek. 10 éves kényszerszünet után, 1990-ben a tanítóképző is felébred csipkerózsika-álmából. Újjászületését lelkes és összehangolt iskola diplomáciai erőfeszítések előzik meg. Végül összesen 2 osztállyal feltámad az enyedi tanító- és óvóképzés. 10 év múlva, 1999 szeptember 28-án megnyílik a Tanítóképző Főiskola, ami részben visszaállítja ősi rangját is a Kollégiumnak.

A tanítóképző 150 éves története folyamán a megszakítások sohasem jelentették az intézmény végleges megszűnését, fennmaradt az igény, a hagyományok és az akarat az újakezdésre, amit a kedvező idő eljövetelekor tettek

A folytonosság tehát az enyedi képzőben töretlen maradt. Ez biztosította fennállása óta, azt az alapvető hivatását, hogy felelősségteljes, jól felkészült, elkötelezett tanítókat képezzen az erdélyi szóránymagyarország számára.

III. A gyűjtő-telepítő jelleg

A Kollégium egyik legszebb megtartó vonásáról, ősi hagyományáról van szó. Többek között arról, hogy ez az iskola sok erdélyi vidékről származó diákot fogadott be, de mindig több volt, mint a beiratkozottakból kialakult mozaik. 1622-től a fejedelmi akaratnak megfelelően rangos akadémia, igazi erdélyi Heidelberg alakul ki. A fejedelem elképzelésében kezdettől fogva országos intézmény képe jelenik meg. Olyan iskolát akar, amely az elemitől az akadémiaig, minden tanulni vágyó fiatal magába fogad. Ez a diáksereg, a rendkívüli történelmi helyzetekben az iskola túléléséhez szükséges szikrákat gyűjtött és energiákat szabadított fel. Mindez a nyitottságból, a belső önrendelkezésből és a közösségteremtő diákéletből fakadt. Ez az erő a tanárt a tudomány és a nevelés magaslataira emelte, a diákot pedig nemcsak egyszerűen befogadta, hanem igazi otthont nyújtott neki, testi-lelki táplálékkal látta el. Kik voltak és kik a mai napig az enyedi diákok? Ikefalvi Dienes Jenő így vall erről a XIX. században: „Erdély és egész Magyarország területéről mindenünnen jöttek a híres nagyenyedi Kollégiumba tanulni, felekezetre való tekintet nélkül. De leginkább a Székelyföld magyarsága s abból is a református családok küldték ide fiaikat. A biztatás így hangzott: Menj, tanulj, légy úr! És a gyermek ment. Vitte a tudat, hogy szorgalommal, munkával sokat érhet el.” A vendiákok később is emlékeztek arra, amit a Kollégium nyújtott, tudásban, szolidaritásban, barátságokban, a diákélet kemény, de mindig gyönyörű epizódjaiban, és így hívogatták egymást: „Gyere babám Enyedre, ott a világ közepe.”

1853-ban a 270 éves Kollégiumnak már kialakult hagyományai voltak. Ebbe illeszkedett be az új iskola, a Tanítóképző, amely kezdetben ún. vendégintézetként indul fejlődésnek. A kedvező földrajzi fekvés, a sokáig ható Bethlen–Apafi-féle örökség és nem utolsósorban a beilleszkedést segítő, megszilárdult hagyományok egyre erősítik jelenlétét a neves erdélyi gyűjtőintézetben.

Beke György szerint az enyedi Kollégium más iskolák tanulói szerint is a legfőbb gyűjtőkassza számított az erdélyi iskolák között. A marosvásárhelyi végzettségű Koós Ferenc a bukaresti elemi iskola legjobb tanulóit is ide irányítja, sőt nem ritkán velük szekerезik a messzi úton Enyedre. 1944 után a megszüntetett szászvárosi, majd a gyulafehérvári Majláth Kollégium növendékei is ide áramlottak tanulni. Különösen a vidék magyarsága élte a tehetséges gyermekeivel az iskolát. Sütő András írja, hogy tanulóársai között a képzőben sármási, köbökkúti és ölyvesi tanító-jelöltek is akadtak. A tanítóképző tehát töretlenül őrzi, sőt továbbfejleszti a Kollégium gyűjtő-kitelepítő örökségét.

A statisztikai adatokból kitűnik, hogy a tanítóképző létszáma megalakulásától kezdve fokozatosan emelkedik. A tanulók a hagyományoknak megfelelően több vidékről, pl. 1912–13-ban mintegy 20 megyéből érkeztek. Tanulóéveik alatt, igazi enyedi diákokká váltak. Otthonukból magukkal hozták sajátos kultúrájukat, szokásukat, dalait, táncaikat. Miután végeztek, kirajzottak szülőhelyükre vagy más magyarlakta vidékekre, és „fáklyaként” világítottak egy-egy falu vagy kisváros iskolájában, közéletében és kultúrájában. A gyűjtő-telepítő jellegét a tanítóképző sokáig őrzi. A '90-es években megnyitott, a változások előtti korhoz képest nagyobb számú erdélyi képző, főleg a távolabb lakó jelöltek elhódításával, ma már érezhetően mérsékli az enyedi iskola vonzáskörét.

A képző egyre inkább Erdély élő virágoskertjévé változik, hiszen a lányok fokozatosan túlsúlyba kerülnek. Először úttörőként, 1893-ban 9 polgári leányiskolát végzett tanuló lány jelentkezik magántanulónként tanítóképzői vizsgára. Valószínű, ők lehetnek az első vizsgázott tanítónők is. Ez akkor áttörés volt, de a folyamat igazán a II. Világháborút követően teljesedik ki. Ma ott tartunk, hogy a fiúk csak kis hányada lát fantáziát a tanítói hivatásban. Fokozta a tanítóképző vonzáskörét és a lányok létszámának növekedését az 1917-ben megalakított tanítónők képző, majd az 1918-ban ide telepített sepsiszentgyörgyi tanítónők képző növendékeinek a jelenléte is.

A Kollégium, és benne a tanítóképző pusztán jelenléte önmagában nem tarthatta volna fenn az iskola vonzáskörét. Az intézményhez való generációkra visszamenő ragaszkodásnak más vetületei is akadtak. Az idők folyamán anyák, apák, testvérek vagy más rokonok, ismerősök küldték bizalommal ide gyermekeiket. Arról győzték meg őket, hogy érdemes idejönni, mert itt élnek a hagyományok, és törődnek a diákokkal.

Az iskola akadémiai alapításakor, 1622-ben a tanítványok kisebb száma, a fejedelem közelsége s az idő rövidege miatt az ún. „testületi szellem” még nem jöhetett létre. A hagyományok kialakulása időt vett igénybe. 1858-ban már számottevő tradíciók segítették a tanárok és főleg a diákok mindennapi életét. Berde Mária 1936-ban különleges városszellemről ír, amit a Kollégium sugárzott ki. Ezt elsősorban a felelősségtudat, a hűség és a tolerancia határozták meg, ami a képzős tanulóknál fokozottan megvolt. A Kollégium kisugárzó erejéhez hozzájárultak a nagy tekintélyű, sokszor tudós professzorok is, akik közül néhányan csak a képzőben, a többség az iskola más intézeteiben is tanítottak (pl. Gáspár János 1853–55, 1859–1868, a képző első kinevezett igazgatója; Nagy Lajos: 1877–1906 képzőigazgató, rektorprofesszor; Elekes Viktor 1906–1946 a Kollégium utolsó rektorprofesszora; Fejes Áron 1907–1929 képzőigazgató, rektor-professzor; Jékely Lajos (Áprily Lajos) 1910–17; Dócziné Berde Amál 1914–15; Csefő Sándor 1930–1947; Szabó T. Attila 1930–1932; Erdélyi Gyula 1932–1940;

Nemes János 1939–1972; Juhász Albert 1912–1940). Olyan tanárok, igazgatók voltak, akik a diákok közösségi életében is aktívan részt vállaltak, és nemzedékekre kiható nyomot hagytak a Kollégium és benne a tanítóképző életében.

A Kollégium és tanítóképzője az idők folyamán ide gyűjtötte a diákokat, a jeles tanárokat, és olyan második otthonot teremtett számukra, ami egész életükre mélyen elkötelezte őket. A jellegzetes belső felépítés, az önszerveződés, a közösségi rendezvények, valamint a fegyelem hagyományformáló erőnek bizonyultak. A kialakult diákélet-forma természetesen kihatott a Kollégiumon kívüli iskolázatlan vagy más iskolába járó ifjakra is. Ezeket az üzeneteket ma sem lehet figyelmen kívül hagyni. Mindezt a fejedelmi akarat szellemében, aki nagyon jól tudta, hogy naggyá csak a jól szerveződő, hagyományait megbecsülő és ápoló tanuló-művelődő nemzet válhat.

IV. A tanulók élete a tanítóképzőben

A Kollégium tanítóképzőjét javarészt magyar anyanyelvű tanulók látogatták, amiből nemzetiségükre is következtetni lehet. Az idők folyamán elszórtan néhány német (1880, 1905, 1919–21 években), valamint román anyanyelvű (1890–95) diákkal is találkozhatunk. Református jellegű, felekezeti iskola, de katolikusok, unitáriusok és evangélikusok is szép számmal és szívesen látogatják.

A tanítóképző nagyenyedi korszakának kezdetén alkalmazkodott a befogadó iskola, a nagy Kollégium életéhez. Kivételt a gyakorlati tevékenységek jelentették, hiszen a hospitálások, a próbatanítások, elemzések jelentősen eltértek a gimnáziumi vagy akár a főiskolai hallgatók tevékenységétől. Később megjelentek az önállósodás első jelei, és ez megmutatkozik nemcsak az iskolai kötelező feladatokban, hanem a szabadidőben szervezett alkotó tevékenységekben és a megélhetésért folytatott közösségi munkákban.

A tanítóképző tanulóinak az életéről a XIX. században találóan írt a Vita Zsigmond által idézett Bodor János: „A képezde növendékei – írja – nagyobb részben a gimnázium kiselejtezett tanulóiból teltek ki. Csak kivételesen adta magát a gyorsabb célhoz jutás és biztosabb segélykérés ösztönzéséből egy-egy jobb, közepes fiú a képezdebe lépésre. Az ilyenek is szívesebben valamelyik állami képezdebe iratkoztak, nem akarván kitenni magukat annak a szomorú lenézésnek, amelyben akkor Enyeden a képezdeszek, vagy amint kicsinylően szokták mondani: a mesterek részesültek.” Ebből bizony nemegyszer támadt nézeteltérés, sőt gyűlölködés a papjelöltek és a tanítójelöltek között. Ezek az ellentétek a XX. század eleji Kollégiumba is átgűrűztek, most már a gimnazisták és a képzősök közé.

Nagy Lajos, aki a XIX. század végén került a képző igazgatói székébe, felismerte a nézeteltérések gyökereit, és munkásságával sikeresen emelte a tanítóképző tekintélyét. Biztató szavai rektor-professzori évnnyitó beszédeiben is kifejeződtek, ahol munkaszeretetre és kitartásra buzdítja a képzős fiatalokat, hiszen így a középszerű tehetségek is sokra vihetik az életben. Így győzi le fokozatosan társadalmi hátrányait, és teljesebbé válik ki a tekintélye annak a tanítóképzőnek, amelynek tanulói nagyrészt szegény fiúk voltak, de tele egészséges ambíciókkal. Ugyancsak ebben, a képző számára kezdő században még érvényes volt a Kollégiumban az ún. szolgarend. Ez a mai diákok számára megalázónak tűnne, de akkor munkájával biztosította a tanuló számára a megélhetés lehetőségét, esetleg a felemelkedést. Így 1915-ig ingyen kapták a fejedelmi cipőket, amihez a képzősök számára még házi zsebpénz is járt. Ők voltak a később Sütő András által oly találóan megnevezett „tűzfelelősök”, akik már az iskolában megküzdöttek a fennmaradásukért. Később, felnőttkorukban vállalták a népszolgálat nemes és önzetlen hagyományát. Voltak, akik külföldi egyetemre, és akadémiákra is eljutottak.

A XIX. század végén a tanítóképzősök már külön önképző körrel is rendelkeztek, ami Gáspár János nevét veszi fel. Nagy Lajos, később Fejes Áron képzőigazgatók, Elekes Viktor és Juhász Albert tanárok személyesen irányítják az önképzést. 1885–86-ban a Nagy Lajos által vezetett önképzőkör 14 ülést tartott amelyek tárgyai neveléslélektani és módszertani értekezések, költemények, rajzok, próbatanítások, írások, egyházi beszédek, szavaltatok, viták voltak. Különleges lecketervet is lehetett írni, pl. 1898–99-ben *Nagyenyed leírása és ismertetése az elemi iskolák II-ik osztályában*; 1895–96-ban pályázati címe: *A Mária Terézia és II. József féle Ratiók hatása hazánk közoktatás-ügyi fejlesztésére, A nyelvtan tanítások célja, módszere és tanterve a népiskolában*; 1899–1900: *Hogyan nevelte Roussau Emilt?* Ezenkívül egyre jobban bekapcsolódnak a magántanítás, a szobafelügyelet, a legáció, valamint a kollégiumi dalkarok és sportkörök tevékenységébe. Kettős nyereségük van: egyrészt pénzt kapnak a jó szellemi teljesítményért, másrészt közösségi szervező gyakorlatra tesznek szert. Ezt emeli ki a már idézett Siposs Árpád matematikatanár is, aki a XX. század első felében zajló tanítóképzésről ír a kollégiumi emlékkönyvben. Egy tanítójelölt kollégiumi élete az iskolába érkezéssel kezdődik. „Sikeres felvételi után rögtön átvett az osztályvezető tanár, bevezetett a kijelölt osztályterembe, s elhelyezett a padokban. Aztán átvezetett a segédkönyvtárba, ahol átvettük a tankönyveket. Ezután az iskola tanszövetkezetébe vezettek, s ott megkaptuk azt a füzetcsomót, amely

tartalmazza a szükséges tanfelszerelést... Az osztályvezető tanár átadott az internátusi felügyelő tanárnak, aki kijelölte számunkra a hálósoba ágycsészét, ruhaszekrényét, a tanulószobát és abban fiókos helyünket. Ezt követően a kíséző szülők segítségével berendezkedtünk. A konviktuson (étkezde) való elhelyezkedésünket »a vityivezér« (utolsó éves vezető diák) intézte. Másnap, a díszteremben tartott ünnepélyes megnyitó után rögtön kezdetét vette a rendszeres végleges órarend szerinti munka.” Később ugyanebben a munkában ezt írja: „A tanítóóság nemcsak iskolai munkáját látta el lelkiismeretesen, hanem részt vett a vidék szellemi, egyházi életében, a kulturális élet megszervezésében.”

A XX. században a hagyományok továbbélésére utal, hogy a tanítóképzősök nemegyszer a tiltások dacára is felújították a Gáspár János önképzőkört, majd bekapcsolódtak a cserkészmozgalomba, az Ifiúsági Keresztény Egyesület (IKE) tevékenységbe és a '70-es években pedig a sajtó által is kiemelt vitafórum jellegű klubtevékenységbe, amit elsősorban képzős tanulók szerveztek és ahol jelentős erdélyi értelmiségiekkel találkozhattak (pl. Bakó Béla, Péntek János, Demény István Pál, Dankanits Ádám, Kötő József, Róbert Endre, Borbáth Károly). A '90-es években a tanítóképző újraindulása után a tagozat diákjai már kezdetben élére álltak a megújuló kollégiumi diákéletnek. A *Haladjunk a Lárma* majd a *Firkász* című diáklapok megjelenítése, az új korszerű hagyománynak tekinthető diáknapok, a Fenichel Sámuel nevét viselő diáktudományos mozgalom és sok más rendezvény dicséri az állandóan megújuló diákéletet. Ebben a képzősök és a líceumi diáktársadalom immár egyenlő rangban vállal szerepet.

A diákélet a ballagás felemelő pillanataival ér véget. Ennek a szép hagyománynak a csírái az I. Világháborút követő hangulatra vezethetők vissza. Addig egyszerű, inkább puritán egyszerűségű évszázadokkal fejeződött be az iskolai év. A képzősök ballagása úgy 1930 körül kezd városi, sőt a szülők részvételével erdélyi szintű gyönyörű ünnepé válni. Mindez kifejez egy bizonyos fokú nosztalgiát a kisváros lakosságában, ami azt sugallta, hogy a történelmi csapások ellenére vagyunk, maradunk, és a Kollégium tekintélye, gyermekeink jövője, nagyon fontos nekünk. És a ballagás a mai napig fennmaradt, talán még színesedett is, de a képzős és gimnáziumi tanulók már együtt búcsúznak.

Az iskolát az életbe kikerülve sem lehet teljesen elhagyni. 1908-ban először találkozunk képzős vendiák szervezkedéssel, hiszen Kolozsvárott létrehozták az „Enyedi Mesterek Társaságát”, ami 1918-ig működik. Ma is visszajárnak 5-10 évenként, a vendiák találkozókon felidézni az iskolai emlékek érdekes epizódjait, és lehetséges módon támogatni a mai Kollégiumot. Többségük nem híres ember, ők azok a néptanítók, akik nem kis, nemzeti-társadalmi feladatot látnak el, hiszen írni, olvasni tanítanak anyanyelven és építik az ébredező nemzeti tudatot.

Felhasznált irodalom

1. Bakó Béla: *Ellentmondó vélemények a Collegium Academicum keletkezése, rendeltetése körül.* 1977/5.
2. *Bethlen Kollégium legújabb története.* Főiskolai Elöljáróság, Nagyenyed, 1896.
3. *Bethlen Kollégium értesítői 1858-1943.* Kiadja az Igazgatóság.
4. *Bethlen Kollégium Emlékkönyve.* Győrfi Dénes, Hadházi Ferenc. Nagyenyed – Kolozsvár – Budapest, 1995.
5. Bodor János: *Utam a csernátoni mesteri parokiától a zágoni papi parokiáig.* III. rész, Nagyenyedi Kollégium, II. kötet.
6. Fejes Áron: *Nagy Lajos ny. tanítóképző intézeti igazgató emlékezete.* Nagyenyed, 1915.
7. Jakó Zsigmond – Juhász István: *Nagyenyedi diákok 1662-1848.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1979.
8. Kertész József: *Hazajáró lelkek – nagyenyedi képek.* Budapest, 1929.
9. *Matricula studiosorum ill. Coll. Ref. Alb. N. N. Enyediensis 1667-1794.*
10. Mészáros István: *Iskolatörténeti Kaleidoszkóp.* Artemis Kiadó, Budapest, 1989., I–II. kötet.
11. Mészáros István: *Középszintű iskoláink kronológiája és topográfiája 996-1948.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.
12. Mészáros István: *A magyar nevelés történet 1790-1849.* Tankönyvkiadó, 1968.
13. *A Székelyudvarhelyi Pedagógiai Líceum évkönyve. Hargita megye 1670-1970.*
14. Vita Zsigmond: *Művelődés és népszolgálat. Tanulmányok.* Bukarest, 1983.
15. Vita Zsigmond: *Az enyedi kobó.* Magvető Kiadó, Budapest, 1986.